

Det kan iøvrigt oplyses, at ved den lagerstatistik, der blev foretaget pr. 1. januar 1954, indføjede Departementet på spørgeskemaerne følgende definitioner: Ved engrossalg forstås salg af varer til anvendelse eller videresalg i en anden erhvervsvirksomhed, og ved detailsalg forstås salg til den endelige forbruger.

Om man også ved en kommende erhvervstælling vil prøve at gennemføre denne definition, kan jeg selvfølgelig ikke have nogen mening om nu. Man kan dog gøre det synspunkt gældende, at ved erhvervstællingerne kommer selve virksomhederne mere frem i rampelyset, og det har derfor betydning, at virksomhedernes placering i henholdsvis engros- eller detailhandel stemmer med gængs opfattelse.

Videre side 88 påtales det, at man i 1935 og 1925 har identificeret detailhandel med »butikshandel«, og der spørges om, hvad der er gjort ved detailhandelsformer som postordresalg, gadehandel, omkørsel med varer, kolportagesalg o. s. v.

Erhvervstællingens anvendelse af betegnelsen »Butikshandel« — p. 12* — er måske lidt misvisende. Hensigten har blot været at angive, at detailhandel ved anvendelsen af tekniske tællingsenheder omfatter alt salg en detail (i butikken) og ikke blot salget af fremmede varer. Under »Butikshandel« er også optalt gadehandel, kolportage o. l.

Endelig hævdes det side 88, at man i forskellige tabeller burde have givet oplysninger om omsætningen i stedet for om de udbetalte lønninger.

Såvidt jeg kan se, drejer det sig kun om et par specielle tabeller i tekstafdelingen, idet der i hele tabelafdelingen overalt er givet omsætningstal, og de pågældende teksttabeller har alene det formål at belyse forskellene i erhvervsstrukturen byerne imellem. Til dette formål må lønningsbeløbene så givet anses for at give det bedste udtryk.

Iøvrigt har jeg med interesse bemærket de forskellige forslag til en udvidelse af spørgeskemaet ved en kommende erhvervstælling.

Henry Stjernqvist.

En ny bog om konjunkturer

Erik Lundberg: *Konjunkturer och ekonomisk politik*. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Sth. 1953. 550 sider. Sv. kr. 28,50. Indb. sv. kr. 32,50.

Af Lundbergs forord fremgår det, at det oprindelige formål med den foreliggende bog var at undersøge de direkte indgrebs virkemåde og foretagendernes reaktion herpå. Som følge af behovet for at sammenligne disse indgreb med generelle penge- og finanspolitiske foranstaltningers virkninger og i forbindelse hermed at give et historisk grundlag for diskussionen, svulmede arbejdet imidlertid gradvis op, indtil det nåede sit nuværende betydelige omfang. Det har ikke været Lundbergs hensigt at komme med væsentlige nye teoretiske bidrag, men at give en analyse af konjunkturudvikling og konjunkturpolitik ved hjælp af allerede eksisterende teorier

Det kan iøvrigt oplyses, at ved den lagerstatistik, der blev foretaget pr. 1. januar 1954, indføjede Departementet på spørgeskemaerne følgende definitioner: Ved engrossalg forstås salg af varer til anvendelse eller videresalg i en anden erhvervsvirksomhed, og ved detailsalg forstås salg til den endelige forbruger.

Om man også ved en kommende erhvervstælling vil prøve at gennemføre denne definition, kan jeg selvfølgelig ikke have nogen mening om nu. Man kan dog gøre det synspunkt gældende, at ved erhvervstællingerne kommer selve virksomhederne mere frem i rampelyset, og det har derfor betydning, at virksomhedernes placering i henholdsvis engros- eller detailhandel stemmer med gængs opfattelse.

Videre side 88 påtales det, at man i 1935 og 1925 har identificeret detailhandel med »butikshandel«, og der spørges om, hvad der er gjort ved detailhandelsformer som postordresalg, gadehandel, omkørsel med varer, kolportagesalg o. s. v.

Erhvervstællingens anvendelse af betegnelsen »Butikshandel« — p. 12* — er måske lidt misvisende. Hensigten har blot været at angive, at detailhandel ved anvendelsen af tekniske tællingsenheder omfatter alt salg en detail (i butikken) og ikke blot salget af fremmede varer. Under »Butikshandel« er også optalt gadehandel, kolportage o. l.

Endelig hævdes det side 88, at man i forskellige tabeller burde have givet oplysninger om omsætningen i stedet for om de udbetalte lønninger.

Såvidt jeg kan se, drejer det sig kun om et par specielle tabeller i tekstafdelingen, idet der i hele tabelafdelingen overalt er givet omsætningstal, og de pågældende teksttabeller har alene det formål at belyse forskellene i erhvervsstrukturen byerne imellem. Til dette formål må lønningsbeløbene så givet anses for at give det bedste udtryk.

Iøvrigt har jeg med interesse bemærket de forskellige forslag til en udvidelse af spørgeskemaet ved en kommende erhvervstælling.

Henry Stjernqvist.

En ny bog om konjunkturer

Erik Lundberg: *Konjunkturer och ekonomisk politik*. Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. Sth. 1953. 550 sider. Sv. kr. 28,50. Indb. sv. kr. 32,50.

Af Lundbergs forord fremgår det, at det oprindelige formål med den foreliggende bog var at undersøge de direkte indgrebs virkemåde og foretagendernes reaktion herpå. Som følge af behovet for at sammenligne disse indgreb med generelle penge- og finanspolitiske foranstaltningers virkninger og i forbindelse hermed at give et historisk grundlag for diskussionen, svulmede arbejdet imidlertid gradvis op, indtil det nåede sit nuværende betydelige omfang. Det har ikke været Lundbergs hensigt at komme med væsentlige nye teoretiske bidrag, men at give en analyse af konjunkturudvikling og konjunkturpolitik ved hjælp af allerede eksisterende teorier

og på en sådan måde, at også ikke-økonomer med udbytte kunne læse fremstillingen.

Denne opgave må siges fuldt ud at være lykkedes. Man finder ikke ofte nogen fremstilling af økonomiske problemer, der er så klar og velskreven og samtidig så morsom læsning som denne. Det formindsker næppe fornøjelsen for ikke-økonomer, (og muligvis heller ikke for de fleste økonomer!), at Lundberg i forbifarten langer nogle ordentlige hib ud til en række af sine fagfæller. Ikke mindst økonometrikerne har han et godt øje til; han hævder endog, at den økonometriske metode i virkeligheden fører til falske præciseringer af konjunktursammenhængen (s. 27). Det turde dog nok være en noget dristig påstand; i de fleste tilfælde er økonometrikerne vel så beskedne, at de nøjes med at præsentere deres resultater som *mulige* forklaringer, der i hvert fald ikke strider mod de observerede data, men hvis forudsætninger om årsagsforbindelser meget vel kan gøres til genstand for diskussion. Det skal dog også siges, at Lundberg ikke er bange for at sætte spørgsmålstegn ved værdien af nogle af de ting, han selv har været med til at føre frem; således kalder han et afsnit for »Varning för nationalinkomststatistik«!

Bogen falder iøvrigt i to dele. De første syv kapitler er i det væsentlige en beskrivelse og analyse af konjunkturudviklingen fra den første verdenskrigs afslutning og op til nutiden, dog med adskillige teoretiske indskud, specielt i kap. 4 »Diskussion av konjunktursammenhængen«, der indeholder en overordentlig klar fremstilling af multiplikator teorien og dens begrænsninger, såvel som af de faktorer, der bestemmer den private investeringsvirksomhed, forholdet mellem indkomst, forbrug og opsparing, og af konjunkturforløbets indflydelse på betalingsbalancen.

Også de to følgende kapitler indeholder meget af almen interesse. De diskuterer konjunkturudviklingen i U.S.A. i efterkrigsperioden og problemerne omkring dollarknapheden. Nogen profetier med hensyn til fremtiden indlader Lundberg sig ikke på. Han indtager gennemgående en mere »blygsam attityd« og nøjes med at pege på forskellige muligheder og risici. Og med det hav af forkerte spådomme, der har karakteriseret de senere år, er denne holdning ikke uforståelig.

Anden del af bogen indledes med et kapitel om konjunkturpolitikens mål og midler. Her fremhæves dels de vanskeligheder, som stammer fra, at målene ofte er uklart formuleret, dels den, der skyldes at forskellige mål let kommer i konflikt med hinanden, uden at dette forhold og de deraf udspringende konsekvenser altid står de målsættende ganske klart (eller i hvert fald ikke lægges for dagen i de politiske programudtalelser). Videre drøftes de forskellige hovedgrupper af midler, i hvilken forbindelse det fremhæves, at ikke blot mål, men også midler ofte bliver genstand for en vurdering, således at anvendelsen af et specielt middel (fx. liberalisering af udenrigshandelen) bliver til et mål i sig selv. Endelig sluttes kapitlet af med en opstilling af 7—8 »ambitionsgrader« med hensyn til den økonomiske politik, spændende fra det ret beskedne — og derfor også lidet krævende — mål at opretholde guldfoedssystemet, som praktiseredes i 1920'erne, via konjunktur stabilisering, og sikring af fuld beskæftigelse, til tilvejebringelse af optimal udnyttelse af produktionsfaktorerne (der naturligvis forud-

sætter en bestemt vurdering af de forskellige producerede varer og tjenester, såvel som af de derved forbrugte ressourcer).

Det følgende kapitel handler om den økonomisk-politiske debat i Sverige i mellemkrigsårene og specielt i 30'erne, der som bekendt i almindelighed anses for at have ligget på et meget højt plan (*Lindahl, Myrdal, Ohlin, Hammar skjöld, Alf Johansson, Åkerman'erne* m. fl.). Uden at tage afstand fra denne opfattelse mener Lundberg imidlertid, at den praktiske betydning af denne diskussion i 1930'erne var ganske ringe, og at det beror på en misforståelse, når man ude i verden så en forbindelse mellem de svenske økonomers teoretiske indsats og den hurtige og ret stabile økonomiske ekspansion i Sverige.

Derefter tager Lundberg fat på en diskussion af pengepolitikken i efterkrigsårene, en diskussion, der i mange henseender lige så godt kunne have taget sit udgangspunkt i danske forhold, og i forbindelse hermed fremsættes en række teoretiske betragtninger over kvantitetsteorien og mere moderne penge-teoretiske opfattelser. Hovedpunktet er en fremstilling af vanskelighederne ved at holde rentevirkningerne af en strammere rentepolitik og virkningerne via forsyningen med betalingsmidler (kreditrationeringen) ude fra hinanden. Lundberg lægger i denne sammenhæng stor vægt på betydningen af, at en skærpet pengepolitik fremkalder større usikkerhed med hensyn til fremtidige kreditmuligheder og -vilkår og dermed større tilbageholdenhed i investeringsplanlægningen. Han udtaler endog, at de pengepolitiske »medlen bör omges med en atmosfär av ovisshet och kanske t. o. m. mystik; en atmosfär, som helst även bör gälla i riksbankens förhållande till finansdepartementet!« (uden at man dog føler sig helt overbevist om, at dette nu også er hans hjertes inderste mening). Med den interesse, udviklingen her i landet i den senere tid har skabt om pengepolitikken og nationalbankens stilling, burde dette kapitel kunne finde mange lydhøre danske læsere.

Via to kapitler af henholdsvis »nationalbudgetstatistisk« og teoretisk karakter om inflationsgabsanalyse, der i Sverige — navnlig takket være *Bent Hansen* — er udviklet til et meget højt niveau, når Lundberg i kapitel 13 frem til en gennemgang af finanspolitikens muligheder. Han går her i rette med den tankegang, at finanspolitik er at foretrække for pengepolitiske indgreb, fordi man i højere grad skulle være i stand til at overskue virkningerne af finanspolitiske foranstaltninger. Vor faktiske viden om virksomheders og husholdningers reaktioner er efter Lundbergs mening alt for ringe til at retfærdiggøre denne påstand. Specielt stiller Lundberg sig skeptisk over for benyttelsen af en stærkt differentieret skatte- og subventionspolitik i konjunkturpolitisk øjemed, simpelthen fordi den viden, der må kræves, bliver mere omfattende, jo mere detaljerede indgrebene skal gøres. Han benægter i og for sig ikke, at man fx. kan tænke sig at føre en politik, hvorved man med hjælp af særlige foranstaltninger stræber efter at øge beskæftigelsen inden for et bestemt område (man kunne fx. tænke på de jyske »arbejdsløshedsøer«), medens de sekundære multiplikatorvirkninger neutraliseres gennem generelt virkende penge- og/eller finanspolitiske indgreb for at hindre at specialforanstaltningerne fører til et inflationspres. Men han me-

ner, at man bør gøre sig helt klart, at dette mere ambitiøse mål forudsætter en tilsvarende detaljeret viden.

Den samme tankegang dukker atter op i det følgende kapitel om løn- og indkomstudvikling i en økonomi med fuld beskæftigelse. Efter en fremstilling af risikoen for inflatoriske udviklingstendenser under disse betingelser, diskuteres et fra fagforeningsbevægelsens side fremsat (og særlig af *Gösta Rehn* formuleret) program for en inflationsbekæmpende politik. Dette program går — meget kort fortalt — ud på følgende: Tænker man sig en almindelig lønstigning i en situation med fuld beskæftigelse, vil dette uden korrektive indgreb bevirke, at arbejdsgiverne sikrer sig kompensation for omkostningsstigningen gennem prisforhøjelser, der muliggøres ved de højere indkomster, som arbejderne har erhvervet. Imidlertid kan den samlede efterspørgsel til forbrugsformål holdes nede gennem en forhøjelse af de indirekte skatter. Dette er ensbetydende med, at de gennemsnitlige gevinster for erhvervslivet reduceres, eller — som Lundberg også udtrykker det — at selskabsopsparing overføres til staten og forvandles til offentlig opsparring. Erhvervslivet bliver som følge af efterspørgselsreduktionen (eller rettere -begrænsningen) i gennemsnit ude af stand til at foretage kompenserende prisforhøjelser; det bliver altså kun markedspriserne, der stiger — dette er nødvendigt for at udligne lønstigningens virkninger, når de reale forbrugsmuligheder ikke kan udvides i takt med denne — hvorimod de priser, producenterne opnår, forbliver uforandrede. Arbejderne skulle således lære, at pengelønforhøjelser i en situation med fuld beskæftigelse ikke giver dem nogen reel gevinst; dette — i forbindelse med den omstændighed, at prisstigningerne giver gevinst til staten og ikke til private foretagender — skulle gøre dem mere tilbageholdende med deres lønkrav, medens arbejdsgiverne på deres side tænkes at mobilisere større modstandskraft, når de ved, at lønstigningerne vil gøre indhug i gevinsterne. Nu må man jo imidlertid regne med, at nogle private foretagender kan blive ramt så hårdt af denne politik, at de bliver nødt til direkte at indskrænke beskæftigelsen, og det er naturligvis ikke meningen, at der skal skabes almindelig arbejdsløshed. Staten må derfor, i det omfang det viser sig nødvendigt, sørge for at tilvejebringe beskæftigelse for de ledigblevne arbejdere (evt. gennem større og mere rationelt ordnet omskolings- og flyttehjælp eller gennem tilskud til beskæftigelsen i bestemte erhverv eller på bestemte steder); og for så vidt dette fører til inflatorisk pres, må skatterne forhøjes desto mere. Lundberg yder dette originale og teoretisk velgennemtænkte forslag til benyttelse af en differentieret finanspolitik al mulig anerkendelse. Men da det netop er et eksempel på et tilfælde, hvor der kræves en ret detaljeret viden om virkningerne af de forskellige finanspolitiske foranstaltninger, er han trods alt temmelig lidt overbevist om dets tekniske gennemførlighed.

Kapitel 15 omfatter en gennemgang af den reguleringspolitik, der faktisk har været ført i efterkrigsårene, specielt importreguleringen, byggereguleringen og priskontrollen. Som dansk kan man ikke lade være at smile lidt bittert, når Lundberg beklager sig over, at Sverige — hvis guld- og dollarbeholdninger er ca. tre gange så store som Danmarks, og som har et betydeligt tilgodehavende hos EPU — har en ganske utilstrækkelig valutareserve.

Undervejs har Lundberg ved adskillige lejligheder taget personligt standpunkt til en række aktuelle økonomisk-politiske problemer ud fra en vurdering af forskellige løsningsmuligheder og har altså — bevidst og ganske åbent — forladt den rent videnskabelige, objektive analyses grund. Dette kommer endnu klarere frem i det afsluttende kapitel om den økonomiske politik og prisdannelsens funktionsmåde. Det indledes med et resumé af den tankegang, som på mange punkter har præget den forudgående fremstilling, nemlig at vor viden om konjunktursammenhænge er utilstrækkelig, og at man derfor ikke — selv om man er i besiddelse af god teoretisk indsigt — kan vente sig alt for meget af en mere ambitiøs økonomisk politik. Dernæst gennemføres en grundig diskussion af reguleringer etc. generelle indgreb som midler for den økonomiske politik, og der sluttes af med en gennemgang af prisdannelsens ufuldkommenheder. Selv nærværende flygtige gennemgang af visse punkter i Lundbergs fremstilling er vel tilstrækkelig til, at det ikke kommer som nogen særlig overraskelse, at Lundberg kommer til den konklusion, at man ved hjælp af generelle metoder, først og fremmest pengepolitik, bistået af passende finanspolitiske foranstaltninger (og en ikke alt for stiv valutakurspolitik) bør tilstræbe en nogenlunde fri prisdannelse, selv om dette til en vis grad måtte gå ud over hensynet til opretholdelse af beskæftigelsen på absolut højeste niveau. I tilknytning til Adam Smith hævder Lundberg på de sidste sider, at samfundet bør indrettes sådan, at den økonomiske udvikling ikke kommer til at afhænge af flere eller færre politikeres, administratorers og økonomers dispositioner — for man kan aldrig gardere sig imod, at der blandt disse findes udygtige folk, eller at de bliver nødt til at handle på basis af ufuldstændig viden. Derfor bør den generelle politik, der ikke kræver så omfattende detailviden, efter Lundbergs mening foretrækkes. Denne opfattelse har Gösta Rehn — morsomt, men noget overdrevent — karakteriseret med den bemærkning, at Lundberg har »kört Adam Smith upp ur sin grav för at vifta med Den Osynliga Handen«.

I det hele taget har Lundbergs bog vakt stort røre i Sverige. Tilhængere af den friest mulige økonomi har taget den til barmen i begejstring over, at liberalismens overlegenhed nu er »videnskabeligt dokumenteret«, en påstand, der dog næppe huer Lundberg synderligt, al den stund han som nævnt udtrykkelig har fremhævet, at hans endelige vurdering (naturligvis) beror på en personlig anskuelse, som ikke lader sig begrunde videnskabeligt. En diskussion på et sagligt højt niveau findes i »Økonomisk Tidsskrift«, der har ofret næsten hele 4. hefte af 1953-årgangen på dette formål. Blandt deltagerne er — foruden Rehn — *Johan Åkerman, Dahmén, Welinder og Ivar Sundbom*.

Hvad enten man nu er enig eller uenig med Lundberg i dennes vurderinger, kan man i hvert fald under alle omstændigheder med udbytte læse bogen. Den er yderst tankevækkende og fuld af friske synspunkter. Og synes man, at man trænger til en modvægt mod de lundbergske betragtninger, har man altid den udvej at dykke ned i debatten i »Økonomisk Tidsskrift«.

Poul Winding.